

Prechýľovanie priezvisk

Slovenské Národné Noviny; 19/2016; 14/05/2016; s.: 7; Natália KOLENČÍKOVÁ ; Zaradenie: REPORTÁŽ

JAZYK A DOROZUMIEVANIE SA

Tvorenie a používanie podôb ženských priezvisk v slovenčine je otázkou, ktorá sa s rôzne dlhými prestávkami vynára v slovenskej spoločnosti už od začiatku deväťdesiatych rokov a púta pozornosť nielen jazykovedcov, ale aj bežných používateľov jazyka. O takzvanom prechýľovaní, ktoré stojí aj v nadpise aktuálneho článku, sa v jazykovednej oblasti všeobecne hovorí vtedy, keď od pomenovania osôb mužského rodu rôznymi slovotvornými príponami tvoríme ženské pomenovania.

Takto v slovenčine každodenne používame slovo učiteľka, odvodené od mužského tvaru učiteľ, dedičanka od dedičan, svedkyňa od svedok a podobne. Do okruhu prechýľovania však prirodzene patrí aj tvorenie ženských priezvisk z podoby mužských priezvisk. Prechýlené ženské formy tohto typu pomenovaní sa v spisovnej slovenčine tvoria slovotvornou príponou -ová, napríklad Novák – Nováková, Škultéty – Škultétyová, Kozák – Kozáková, alebo príponou -á, ak má východiskové mužské priezvisko tvar prídavného mena, napríklad Inovecký – Inovecká, Jesenský – Jesenská, Vyšný – Vyšná. Prechýľovanie priezvisk má nemalo aktívne sa prejavujúcich odporcov aj zástancov, pričom obe tieto skupiny dokážu svoj postoj podložiť racionálnymi argumentmi. Nie je ničím výnimočným, že Slovenky dlhodobo žijúce v krajinách, ktorých úradný jazyk nepozná prechýľovanie, žiadajú o možnosť používať tvar priezviska neupravený do ženskej podoby. Ak totiž ženské priezvisko formálne nesúhlasí s priezviskom manžela, vzniká v oficiálnom komunikačnom prostredí množstvo praktických a neraz aj komických nedorozumení a nejasností. Na druhej strane je však prechýľovanie priezvisk nielen prirodzenou súčasťou slovenčiny, ale aj kultúrneho vývoja a mentálnej podstaty spoločenstva vnímajúceho slovenčinu ako svoj materinský jazyk. V našom type jazyka sa prejavuje zhoda gramatických kategórií podmetu a prísudku, a preto by potenciálna výpoveď: "Adamec prišla na poradu neskoro," zrejme zapôsobila na Slováka rušivo.

Nepochybujeme o tom, že pre opísaný komunikačný problém by bolo možné nájsť aj vhodné jazykové riešenia. Jedným z nich je uvádzanie ženského krstného mena s neprechýlenou podobou priezviska, teda: "Jana Adamec prišla na poradu neskoro," alebo spájanie neprechýleného tvaru priezviska označujúceho ženu so sprievodnými výrazmi, napríklad: "Pani/inžinierka Adamec prišla na poradu neskoro." Tieto prvky sú schopné priamo poukázať na to, že nositeľom, či skôr nositeľkou deja je osoba ženského pohlavia. Zásadnou otázkou je však to, či by sa navrhnuté riešenia aj skutočne dokázali udomáčniť v jazykových prejavoch a povedomí tých, ktorých každodenné vyjadrovacie potreby má slovenčina napĺňať. Pri narodení dievčaťa sa do jeho krstného listu zapíše prechýlená podoba priezviska, na používaní ktorého sa dohodli rodičia. Inak to môže byť v prípade ženského priezviska osoby neslovenskej národnosti. Oficiálne podmienky možností žien používať neprechýlenú podobu priezviska sú stanovené v konkrétnych právnych dokumentoch, a to v Zákone o matrikách a v Zákone o mene a priezvisku.

Natália KOLENČÍKOVÁ, Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF **UMB**